

A modern világnézet

A. Thalheimer után
összeállította Tamás N.

A világnézet nem egy egységes, mindenki által elismert tudomány, mint pl. a természettudományok, mondjuk a növénytan, fizika vagy vegytan. Mert tudjuk, hogy a modern fizika, pl. egy egyetemes tudomány, amelyet mindenhol egyformán tanítanak. A világnézettel nem így vagyunk. Nincs egy általánosan elismert, egységes világnézet, hanem teljesen ellentétes világnézetek sorozatait ismerjük, amelyek egymást a leghevesebben cáfolják és egymás módszereit nem ismerik el. Ami az egyik világnézet szerint igazság, az a másik szerint már hazugság és fordítva.

Mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy a modern világnézet, a dialektikus materializmus tudománya egységes. Minden dialektikus materialista ugyanazon módszerekkel dolgozik, a különbség csak az lehet, hogy az egyik több, a másik kevesebb hozzáértéssel. A dialektikus materializmussal ellentétben álló világnézetek viszont a természetről és a társadalomról mind más és másképpen vélekednek. Itt van először is a vallási nézetek egész sorozata. Minden vallás azt tanítja, hogy csak neki van igaza, ő az egyedüli üdvözítő. Azután a különböző bölceleti világnézetek, amelyekből annyi van, ahány filozófus van a világon. Ezek is mind azt állítják, hogy csak nekik van igazuk, a többieknek pedig nincs. Melyiknek higyjünk hát?

A dialektikus materializmust nem ismerők azt állítják, hogy mi, a dialektikus materializmus világnézetét vallók, egyoldalúak vagyunk, és az javasolják, hogy húzzuk meg az összes létező világnézetek keresztmetszetét és amit ott közösnek találunk, azt fogadjuk el modern világnézetnek. Csakhogy ezek a nézetek annyira ellentétesek, hogyha mindazt összekevernénk és az ellentmondásokat eltávolítanánk, akkor semmi sem maradna.

Ha a különböző világnézeteket közelebből megvizsgáljuk, látni fogjuk, hogy ebben a zűrzavarban is van egy bizonyos rendszer és hogy tulajdonképpen két főirány van. E két főirány pontosan megfelel a modern (tőkés) társadalomra jellemző főosztálytagozódásnak. Ahogy a gazdasági életben, úgy a világnézetek kialakulásánál is az osztályellentétnek döntő szerepe van.

Thalheimer módszerét követve, a következőkben ismertetni fogjuk a vallást, az antik materializmust, az antik idealizmust, az antik logikát és dialektikát, a polgári filozófiát, a materialista ismeretelméletet, a modern dialektikát, a dialektikus materializmus történelemelméletét.

A vallás

A vallás a legrégebb világnézet. Minket elsősorban az érdekel, hogy miben különbözik a vallás a modern világnézettől. A vallás a fantázia terméke, a modern világnézet pedig a tudományé. Vagyis a vallás a hiten, a modern világnézet pedig a tudáson alapszik. De mint minden fantáziának, a vallási fantáziá-

nak is megvan a maga tapasztalati alapja, amit a vallás fantasztikus módon dolgoz fel. A tudomány alapja szintén a tapasztalat, csak hogy a tudománynak nem a képzelőds, a meseszövés, hanem a logikus következtetés, a kísérletezés, a gondolkodás a módszere.

A vallás a természetben, vagy a történelemben észlelt tapasztalatokat átdolgozza és a természeti és társadalmi jelenségeket istenek, szellemek, démonok stb. művészek tünteti fel. A legfejlettebb vallásoknál már nincsen sok szellem, isten és démon, hanem a természet főkormányzója az egyetlen isten, egy a világon kívülálló, képzeletbeli lény, amelynek alapjául magát az embert tekinthetjük, de amelynek tulajdonságai határtalanul hatványozottak és e tulajdonságoknak megfelelő testtel nem bír. Az ausztráliai néger primitív vallásformájától a modern keresztény vallásig hosszú a fejlődés útja, de ez a lényegen nem változtat. A modern kapitalizmushoz hozzáidomult vallások kifinomult vallási képzetei végeredményben mind a primitív ember által elképzelt fantasztikus, képzeletbeli lények tökéletesebb alakjai.

A tudomány ezzel szemben megfigyeli és összegyűjti a jelenségeket, osztályozza, csoportosítja, szétválasztja azokat, vizsgálja az okozati szabályt, az összefüggéseket, hatásokat, keletkezést stb. Azonkívül — és ez igen fontos — kikutatja a társadalmi formák létrejöttét és változásait, felépíti a természettudományokban a technikát, társadalomtudományban a politikát, amelyek segítségével a természeti és társadalmi erőket az ismert törvények alapján az ember és a társadalom szolgálatába állítja. Ebben a vallás, bármily nevet visel is, lényegesen különbözik a modern tudománytól, a modern világnézettől.

A vallásos nézetek két főforrásból erednek. Az egyik az ember viszonya, illetve függése a természeti erőktől és azon óhaja, hogy felettük képzeletben uralkodjék, mert a valóságban nem áll módjában. Ezért az imák, az áldozatok. A másik forrás az egyén viszonya a társadalomhoz, azaz a társadalmi viszonylatok összessége. A társadalmi viszonylatok alapja pedig a termelési mód, az embereknek a természetben elfoglalt egymásközti viszonya. Minél fejlettebbek technikailag és gazdaságilag az emberek, annál jobban függenek a természettől és annál inkább nézik a természeti és társadalmi jelenségeket a vallásos fantázia szemüvegén keresztül. A primitív, halászattal, vadászattal vagy akár már földműveléssel foglalkozó ősember nem tudta a természeti erőket leigázni és ezért vallási ceremóniákkal, áldozatokkal, imákkal akarta azokat megvesztegetni. Ha a különböző társadalmi formákat és azok vallásait figyeljük, úgy tapasztalni fogjuk, hogy a legszorosabb összefüggésben vannak a társadalomnak természetéhez való viszonyával.

(Folytatás jövő számunkban.)